

Minu Sugupuu

12. aprill 2007 (3)

Evald-Friedrich Vellendi

Tallinna papi isa ehk minu laste vana-vanaisa Ewald-Friedrich Wöhlmann sündis kaupmehe ja majaomaniku perekonnas Tallinnas (Reval) 22.10.1891 (vana kalendri järgi 10.10.1891) pärastlõunal kell pool üks. Isa oli Jakob Wöhlmann (1866-1916) ja ema Anna (1866-1954), neiupõlvenimega Mit.

Aastal 1908 lõpetas Tallinna Katariina II kõrgema linnakooli,

milles on õppinud ka kirjanik Eduard Bornhöhe. Seejärel jätkas ta oma kooliteed õhtustel kaubanduskursustel Tallinna Reaalkooli juures. Tallinna Ühisgümnaasiumi Õhtukeskkoolis õppis 1916-1917.

Aastatel 1908-1911 töötas asjaajajana tehases Volta, kus valmistati elektrimootoreid ja generaatoreid. Seejärel läks tööle Posti-Telegraafi Valitsusse.

Töötas 1914-1915 sõjatsensorina esialgu Tallinna telegraafis ning seejärel Varssavis. Tallinna telegraafis tutvus tulevase elukaaslase neu Emma-Margaretaga. Abielluda aga esialgu neil ei õnnestunud, sest Emma seisust loeti perekonnas liiga madalaks. Nad abiellusid alles vahetult enne teise lapse sündi. Esimene laps Rein (algselt nimega René) sündis aastal 1916.

Õ sales Vene kodusõjas admiral Koltšaki armees kindral Kappeli štaabis Ufaas (1918).

Alates 4. septembrist 1920 oli Petrogradi KOPT (Kontroll-Opteerimise komisjon, vt. edaspidi) asjaajaja ja kantselei juhataja. 14. veebruarist 1922 sai temast opteerimiskomisjoni kontori sekretäri kohusetäitja.

5.maist 1922 läks tööle Eesti Vabariigi Välisministeeriumi (VM) ajutise kaastöötajana. Järgmise aasta algusest VM II sekretäri kohusetäitja atašee palgaga 7700 marka kuus. 10. maist 1923 atašee Eesti Vabariigi Helsingi saatkonnas, oli Helsingis Eesti Seltsi esimees.

Suursaadikuks oli tol ajal Friedrich Karl Akel (1871-1941), kellest hiljem tuli Konstantin Pätsi valitsuse välisminister (1923-1924) ning seejärel riigivanem. Oli seejärel veel kahel korral välisminister, saadik Stockholmis ja Berliinis. Nõukogude ajal ta represseeriti ja hukati Tallinnas.

Pärast Akeli siirdumist ministriks tuli saadikuks Aleksander Hellat (1881-1943). Enne Soome tulekut oli ta olnud Tallinnas miilitsaülem, pool aastat Tallinna linnapea (26.11.1918-mai 1919), Eesti Vabariigi siseminist-

Foto aastast 1903 Tallinna Katariina II kõrgemast linnakoolist. Evald pildil teises reas paremalt esimene. See foto on esialgu vanim foto Evaldist.

rina pool aastat. Lühiajaliselt oli ta olnud saadikutööl Lätis, Poolas, Rumeenias, Ungaris ja Kreekas. Pool aastat enne saadikuks saamist Helsingis oli ta välisminister. Seetõttu kutsuti teda ka edaspidi jätkuvalt “herra Minister Hellat”. Samaaegselt oli Hellat Eesti saadikuks Ungaris asukohaga Helsingis (Itä-Kaivopuisto 20). Hiljem oli ta veel aastakese välisministrina ja oli Riigikohtu liige. Nõukogude korra ajal represseeriti, saadeti Siberisse, kus suri vangilaagris.

Suuresti mõjutas Evaldi ja tema perekonna saatust 1. detsembri

kommunistlik ülestõus Tallinnas 1924, mille tagajärjel Evald vallandati oma ametikohalt saatkonnas koosseisu koondamise ettekäändega. Perekonna arvates pole võimalik, et ta tegi koostööd kommunistidega. Tõenäolisem on, et põhjuseks oli, et üks ülestõusu organiseerijatest oli sugulane Voldemar Vöölmann. Teise versioonina oli, et Evaldi töökaaslaste hulgas Helsingis oli tegelasi, kes osalesid ülestõususes ja Evaldit kahtlustati nendega koostöös.

Pärast vallandamist oli Evaldil väga raske leida tööd, samuti elamist. 10. veebruaril 1925 abiellus Evald oma senise elukaaslase Emma-Margareta (Petroff) Mikkuga. Juunis

Sõjatsensuuri koosseis Tallinna postkunturis ilmasõja aegu 1915.a

sündis neile teine poeg Valdur. Sama aasta lõpul koliti Udrikule nõdra-meelsete hooldekodusse, kus Evald sai tööd raamatupidajana. Udrikul sündis perekonda veel kolmas poeg Heldur.

Sellesse aega mahub arvatav tõlketöö. Nimelt avaldati Eesti Õpetajate Liidu noorsoo jutukirjastiku all Charles Dickensi “Kilk koldel”, Tallinn, 1926, Eesti Õpetajate Liit, 171 lk. Selle tõlkija oli E. Vöölman.

Aastal 1927 kolis perekond tagasi Tallinnasse, kus Evald sai tööd

“Estonia” kontserdibüroo juhatajana (talitlusjuht). Teatrid vaevlesid juba tol ajal kroonilise rahapuuduse all. Järgnevalt katkend kirjast, mille saatis „Estonia” seltsi juhatus 1928. aastal tollasele haridusministrile (teatrid nimelt kuulusid haridusministeeriumi haldusalasse kogu esimese vabariigi vältel): *Herrale haridusministrile. Nagu juurde lisatud eelarvest näha, ületavad „Estonia” seltsi kunstiliste ettevõtete kulud eeloleval tegevusaastal kassatulud 145 000 krooni võrra. Selle puudujäägi katteks on peale riigi ja Tallinna*

Helsingis, Eesti vabadussõjas langenud soomlaste haual, Helsingi vanal surnuaial, Eesti mälestussamba avamise puhul 27.mail 1923. a. (Pildi taga kuupäevaks 28. mai) Pildil üles võetud Eesti Vabariigi Välisministeeriumi ametnikud. Paremtalt teine Evald Vellendi, tema ees Rene-Felix Vellendi, 7. aastane.

linna abirahade ning seltsi toetuse kokku 95 000 krooni ulatuses ette nähtud veel 50 000 toetus Kultuurkapitali summadest. Käesolevaga on meil au paluda, et Teie, herra minister, meile selle 50 000 toetuse nõutamiseks oma mõjuvat kaasabi osutaksite, esinedes Vabariigi Valitsusele ettepanekuga – määrata vastav summa „Estoniale” Valitsuse käsutusse langevast Kultuurkapitali osast. Tallinn 18. 04. 1928, Allkiri: talitlusjuht E. Vöölman [Katri Aaslav-Kaasiku artiklist 2004, TMM, “Estonia” seltsi fond].

Jaanuaris 1929 sündis poeg Hanno. Järgmise aasta augustis oli perekond suvitamas Hara külas.

Lapsehoidja “õpatas” last nii, et pea läks vastu laes olevat konksu, pani seejärel lapse magama ja kellelegi juhtunust ei rääkinud. Lapsele tuli ajukelmepõletik ja ta suri.

Perekonnanimede eestistamisel võttis perekond endale uueks perekonnanimeks Vellendi (23. 3.1936). See on osutunud unikaalseks nimeks, sest teisi samanimelisi Eestis leidunud veel pole.

Tuba lapsepõlvest saati olid Evaldil ebakõlad Poska pojaga ja lõpuks sunniti teda seetõttu “Estonia” teatrist lahkuma. See juhtus 1936. aastal. Tänu koolivend Paul Kogermannile sai ta tööd raamatupidajana (majandusjuhatajana) Tallinna Tehnikaülikoolis (nõukogude ajal TPI).

1924. a. Helsingi, Eesti Seltsi eestseisus. Esireas keskel Evald Wöhlmann

Kogermann oli just saanud kõrgkooli rektoriks.

Töökoha vahetuse tõttu tuli ka välja kolida "Estonia" teatri korterist. Perefond kolis esialgu Vana-Kalamaja 3 ja sealt edasi Paldiski mnt. 45, kus abikaasa pidas toiduainete kauplust (vürtspoodi). 1938. aasta märtsis ostis Evald ühe osa Väikekorterite Elamuehitusliku kooperatiivi "Oma Kolle" elumajast Kõrre tn. 5-1.

Juuniküüditamisel otsustati täielikult salajase memorandumi põhjal (13.6.1941) saata Evald Vel-

lendi asumisele. Põhjenduseks oli töö atašeenä Eesti Vabariigi Välisministeeriumi saatkonnas Helsingis, Soomes. Otsuse tegi vanem operatiivvolinik leitnant G. B. Gluhov. Asumisele saadeti ka abikaasa ja kolm poega. Nemad aga otsustati saata asumisele Evaldist eraldi.

Järgmisel päeval Evald arreteeriti kui sotsiaalselt ohtlik element ja saadeti asumisele. Omad reisirühmad läksid kaduma, anti kohver naiste riietega.

Evald Vellendi suri 9.12.1941 Sverdlovski oblastis asumisel

1924. a. Eesti Selts Helsingis näitlejad ja laulukoori liikmed ühes mõlemi juhatajaga. Esireas vasakult teine Emma Vellendi, kolmas Evald Vellendi (seltsi esimees). 1. dets. kaks pätti sellest seltskonnast tulid Tallinna ja tahtsid enamlasti pukki panna. Isa vallandati. (Nii seisis kirjas pildil)

eeluurimise ajal (kopsupõletik). Maeti alusriietes Sevrallagi 4. laagri kalmistule. Surmatunnistus jõudis abikaasani alles 1947. Hauaplaat leitud Tallinnast Pärnamäe kalmistult abikaasa hauaplaadi kõrvalt.

Evald Vellendi toimik lõpetatakse ja antakse arhiivi 11.3.1955.

Alles 13.12.1990 antakse välja ENSV Prokuratuuri tõend nr.13/1890-90 Vellendi, Evald Jakobi p. rehabiliteerimise kohta.

1921.a. Petrogradi Eesti Opteerimiskomisjon, teises reas vasakult neljandana istub Evald Wöhlmann-Vellendi. Keskel esimees A. Ora.

Opteerimine tähendab kodakondsuse valimist olukorras, kus isikul tuleb teha valik mitme riigi kodakondsuse vahel, kuid puudub võimalus kuuluda mitme riigi kodakondsusesse üheaegselt. Enamasti leiab opteerimine aset territooriumi riikliku kuuluvuse muutumisel, mil inimesel on valida, kas säilitada varasem kodakondsus (mis võib kaasa tuua lahkumisekohustuse sellelt territooriumilt) või võtta selle riigi kodakondsus, millele vastav territoorium edaspidi kuulub. Näiteks toimus opteerimine 1920. aasta Tartu Rahu järel, mil Eesti iseseisvus ja Eestis asuvatel venelastel jäi võimalus säilitada Vene kodakondsus, Venemaal elavatel eestlastel aga võtta Eesti kodakondsus. Opteerimine tõi tol korral kaasa ümberasumiskohustuse. [Helen Rohtmetša magistritöö, Eesti kodakondsuse kujunemine: põhimõtted ja praktika, Tartu, 2005]

Kasutatud dokumente:

- Arhiiv: Toimik 412 Riigiarhiivis (Tõnismäe 16, Tallinn). Alustatud 13.6.1941.
- Välisministeeriumi isikkoosseisu paberites daatumid vahega: 17.11.1922-19.08.1936. Perekonnanimi Vöölmann. (ERA.957.8.2041)
- Viron Suomen-suurlähetystö. Tallinn, 2003, 48 lk.
- Eesti välisteenistus. Biograafiline leksikon 1918-1991. Välisministeerium, 2006, 208 lk.

*Tallinna telefonivõrk 1919.a. Vene tänaval.
Üks daamidest on Emma-Margareta Mikk (hiljem Vellendi)*

*"Estonia" teatris olid populaarsed ballid (nt. vastlaballid)
Piltidel Evaldi ja Emma moenäitus aastatest 1927 ja 1928*

*Rene, Emma, Heldur, Valdur Vöölmann "Estonia" Kontsertsaali
peal korteris rõdul (5. korrus). Taamal Turukaubamaja 1928.
Tänapäeval seda rõdu enam ei ole.*

*Udrikul 1929 Nõrgamõistuslike kodus esimest detektor-raadiot kuulamas.
Vasakult: Evald ja Emma Vöölmann, paremal hr. H. Valma (Kooli juhataja)
H. Valmat peetakse kodumaise eriõpetuse ning kasvatuse teooria
ja praktika loojaks.*

Alumisel pildil Udriku mõis kevadel 2007

Hanno Vöölmanni haud Rahumäel 1929. Eevald Vöölmann-Vellendi ja hr. Evald Ploompuu (Tiiu Ploompuu isa, kes oli Hanno ristiisa. Suri Argentiinas, urn tuhaga maetud Liiva kalmistule).

Hanno Vöölmanni matustel 1929. Pr. Männik, ema Emma ning vennad Valdur ja Heldur Rahumäel. Poiste mütsidel on tekst EESTIMAA.

Heldur, Rein, Valdur 1929

1935 juulis käis perekond ringreisil: rongiga Pärnusse, bussiga Tartusse, lodjaga Kallastele (Konstantin Savi, Estonia esimene talu). Seal oli maa seest avastatud põllutööde ajal pronks-kõrinnad ja ehted. Sealt sõideti Petserisse ja Võrru. Võrus elasid Ludvig Juhi (kontrabassimängija) naise juures.

Ülemisel pildil Pärnu supelravila ees koos prl. Leida Hintiga. (3.7.1935)

Vasakul Võru Linnapargis Kreutzwaldi mälestussamba juures 13.7.1935. Evald, Emma, Valdur ja Heldur Vöölm ja Kandle teatri direktor Bergman.

"Estonia" teatri portjeed, piletöörid ja riiehooldjad, keskel teatribüroo juhataja E. Vöölman kahe pojaga Valduri ja Helduriga. Septembris 1931.a.

Väliseestlaste ekskursioon Munamäel vaatetorni juures 10.7.1928. Esireas paremal Evald Wöhlman.

Ekskursioonist võtsid osa: P.Pommer, W.Ernits, Volaine (setu), J.Kingo (Soome), hr. Ja pr. Peeberg, Blumberg, Thalberg, Maasik (New Yorgi eestlaste esindaja), pr. Waino, prl. Kalmus (Ameerikast) ja prl. Põlendik Tallinnast.

Käidi Võrus, Tartus, Rõuges (õpetaja Wiksi juures), Munamäel, Valgas "Säde" aias.

Paul Pinna 50. juubeli puhul andis juubilar Evaldile miskipärast sellise kaardi

Paldiski mnt. 45 Tallinnas, kus perekond elas mõnda aega pärast Estoniast väljakolimist kuni aastani 1938. Selles majas elasid juba varem sugulased. Emma pidas keldrikorruusel vürtspoodi. Foto aastast 2007.

Kõrre 5, Tallinnas. Siin elas perekond aastast 1938 kuni asumisele saatmiseni. Pärast asumiselt naasmist 1955 kolitakse siia tagasi. Sõja ajal oli osa majast saanud pommitamisel viga. Õnneks Vellendite eluase palju selle all ei kannatanud. Praegu elab seal Evaldi ja Emma lapselaps perega. Foto aastast 2007.

Rein, Emma, Evald, Heldur ja Valdur. Täpne pildistamise aeg on teadmata. Arvatavasti kusagil 1932-35.

Veel üks ajalooliselt huvi pakkuv foto. Helsingi Eesti Seltsi eestseisus aastatel 1922-1924. Seega enne seda kui eestseisusesse valiti Evald Wöhlmann.

Ilmub aastast 2007
Toimetab: Vahur Joala
Tiigi 6 12616 Tallinn
E-mail: vahur@tiigi.ee

All materials contained on this publication are protected by copyright law and may not be reproduced, distributed, transmitted, displayed, published or broadcast without the prior written permission of © Vahur Joala or in the case of third party materials, the owner of that content. You may not alter or remove any trademark, copyright or other notice from copies of the content. However, you may copy and one print copy for your personal, noncommercial use only.